

Konferencia előadás
IX. Ipar- és Vállalatgazdasági Konferencia, Szeged, 2008. október 30-31.

Megjelent:

Bagó Eszter – Balaton Károly – Barakonyi Károly -Bélyácz Iván – Botos Balázs – *Czakó Erzsébet* – Lengyel Imre - Mészáros Tamás – Pakucs János - Papanek Gábor – Rechnitzer János - Román Zoltán – Szintay István – Török Ádám (*szerk.*) (2008) A gazdasági környezet és a vállalati stratégiák. A IX. Ipar- és Vállalatgazdasági Konferencia Előadásai. MTA IX. Osztály Ipar- és Vállalatgazdasági Bizottság, Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, MTA Szegedi Területi Bizottság, Gazdaságtudományi Szakbizottság. Szeged. Október 30-31. ISBN 978-693-508-566-8, 50-69. old.

A hazai vállalatszerkezet és a gazdaság versenyképessége

Czakó Erzsébet

Egyetemi docens, igazgató

Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Intézet

E-mail cím: erzsebet.czako@uni-corvinus.hu

Kivonat

Az előadás a hazai vállalatszerkezetéről és a versenyképességről folyó szakmai párbeszéd gazdagításához kíván hozzájárulni. A vállalatszerkezetet az alkalmazotti létszám alapján képzett méretkategóriáinként vizsgáljuk a 1999-2006 közötti időszakban. Leíró statisztikai adatok alapján összekapcsoljuk a vállalatcsoportok teljesítményét versenyképesség koncepciójában gyakran szereplő makrogazdasági teljesítményekkel (GDP, foglalkoztatás és export). Elemzésünk végén rámutatunk arra, hogy az elemi statisztikai elemzések eredményeinek figyelembevételével milyen területeken szükséges újra gondolnunk a vállalkozásokra és vállalatokra vonatkozó megközelítéseinket.

Bevezetés

Versenyképességi kutatásaink (lásd Chikán – Czakó, 2008) egyik, közhelyszámba megnő megállapítása, hogy a gazdaság versenyképességének értékelésének és alakításának középpontjában a vállalatok állnak. Versenyképességi kutatásainkra vonatkozó átfogó munkáinkban gyakran használjuk, és a nemzetközi irodalomban is széleskörben elterjedt a „reálszféra”, „üzleti szféra”, vállalati szféra kifejezés. A piacgazdaság többéves gyakorlata és a különböző adatgyűjtések lehetővé teszik, hogy ezen fogalmakat vizsgálható kategóriák alapján konkretizáljuk. Az alábbi tanulmány a BCE Versenyképesség Kutató Központ és az ÁSZ Fejlesztési és Módszertani Intézete által 2006-ban indított kutatásához is kapcsolódik. (Az első fázis kutatási eredményeiről lásd Báger – Czakó (szerk., 2007).) A kutatás első szakaszában azt vizsgáltam, hogy az OECD és az EU milyen vállalatokra irányuló versenyképességi közpolitikai eszközöket javasolt a vizsgált országok legjobb gyakorlatai alapján. A kutatás mostani szakaszában azt vizsgálom, hogy a különböző méretű vállalatokra vonatkozó adatok alapján ezek a javaslatok milyen prioritásokat jelezhetnek a hazai kormányzati közpolitikák számára. A kutatáshoz kapcsolódó jelen tanulmány e munka egyik fázisát jelezi. Az a célja, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy az elérhető adatsorok leíró statisztikai elemzése néhány vonatkozásban megkérdőjelezi a vállalkozásokról és vállalatokról folyó szakmai diskurzus kategóriáit és állításait, és számos empirikus kutatási kérdést is felvet. Ezen kérdések megválaszolása, további empirikus kutatások alapján, egyrészt a hazai versenyképességet célzó közpolitikák formálásához, másrészt a hazai gazdálkodástudományi oktatás fejlesztéséhez járulhatnak hozzá.

Vállalkozás, vállalatszerkezet, versenyképesség

A gazdálkodástudomány egyik hazai vezető szakmai folyóiratának, a Vezetéstudománynak a 1999-2005-ös számainak áttekintése alapján meglepődve tapasztaltam, hogy kevés olyan munka jelent meg, amelyek a hazai vállalatszerkezet sajátosságaival foglalkoznak, vagy egyes hazai vállalatípusok stratégiai, működési vagy magatartási jellemzőit vizsgálják. A munkák

között a legtöbb írás a hazai kis- és középvállalatok problematikáját tárgyalja, pontosan körül nem írva és egy kategóriának tekintve a kis- és középvállalatokat.

A hazai vállalatokra (vállalkozások, gazdasági szervezetek) lassan 10 éves adatsorok állnak rendelkezésre, azonos adattartalommal és azonos logikával, amelyek az EU adatgyűjtési módszertanával konformak. Ennek egyike az alábbiakban elemzett KSH (2006) kiadvány, a másik a több, mint egy évtizede rendszeresen megjelenők a kis- és középvállalatok (kkv) helyzetét elemző kötet (lásd GKM és NFGM). E két adatforrás áttekintése azt sejtette, hogy egyrészt a kis- és középvállalatok kategóriáját árnyaltabban kell vizsgálnunk, másrészt pedig azt, hogy lehetőség van arra, hogy vállalatcsoportok teljesítményét a makrogazdasági teljesítmények alapján és velük összefüggésben vizsgáljuk. Mielőtt egy vizsgálatra sor kerülne, a *vállalkozás és vállalat* fogalmát szeretném tisztázni, ami igen gyakran szinonimaként kerül alkalmazásra.

A vállalkozás és keretei. Minden olyan tevékenység vállalkozásnak tekintendő, amelyet kockázatvállalás jellemez. Ettől az általános fogalomtól Chikán (1991) könyve óta határozottan megkülönböztetjük az üzleti vállalkozás fogalmát, ami minden olyan emberi tevékenységet fed értelmezésünkben, amelynek célja fogyasztói igények kielégítése nyereség elérése mellett (Chikán, 2003, 24. old.). Másként fogalmazva ez a tevékenység piacgazdaságokban a nyereségorientált gazdasági célú vállalkozási tevékenység - piaci feltételek közepette nyereséggel értékesíteni szándékozott termék és szolgáltatás előállítás és piacra vitele. E tevékenység *meghatározott keretek között* kell, hogy végbemenjen. E keretek vonatkozhatnak pl. a tevékenység jogi kereteire (egyéni vállalkozás – társas vállalkozás) és könyvvézetési keretekre (árbevételről, létszámról ill. társasági formától függően egyszeres vagy kettős könyvvézetés). A jogi keretek Chikán (2003) szóhasználatát követve vállalati formák, a tulajdonos(ok) szempontjából ragadják meg a vállalkozások kereteit (Kisfaludy, 1998). Egyéni vállalkozások azok, amelyeknek egyetlen tulajdonosa van, aki vállalkozói igazolvánnyal végzi vállalkozási tevékenységét. A társas vállalkozások tartoznak a gazdasági társaságokról szóló törvény hatálya alá. A társaság alapítóit motiválhatja a személyegyesítés és tőkeegyesítés, a személyegyesítés korlátlan; a tőkeegyesítés korlátozott felelősséget jelent a tulajdonosok számára. A legutóbbi törvényi változások következtében lehetővé vált egyszemélyes társaságok (kft. és rt.) létrehozatala, ami megközelítésünk szerint a tulajdonos a korlátozott felelősségét helyezi előtérbe.

A létszám szerinti osztályozás. A gazdálkodástudományok, benne a vállalatgazdaságtan, a vezetők (menedzserek) szempontjából írja le, elemzi és rendszerezi a gazdálkodásra és irányításra vonatkozó ismereteket. E megközelítésben kiemelkedő implicit osztályozási szempontot jelent az alkalmazottak létszáma: hány fős munkaszervezet vezetéséről és irányításáról kell gondoskodni egy vállalatban belül. Az alkalmazotti létszámon alapuló statisztikai besorolásokra hajazó csoportosítás (mikro, kis-, közép-, nagyvállalat) segítségével számos vezetési, irányítási, működési és magatartási sajátosság előrevezethető, leírható, vizsgálható és oktatható. E megközelítés alapján gyakori az az értelmezés, hogy vállalkozások (gyakori angol elnevezésük a „small business”) alatt azokat az entitásokat értjük, amelyekben a tulajdonos részt vesz a vállalat napi irányításában ill. működésében. Jellemzően a mikro- és kisvállalatok tartoznak ide, azaz a 49 főnél kevesebb alkalmazottal működő üzleti vállalkozások. A vállalatok (enterprise, firm, corporation) esetében a tulajdonosi és az irányítási jogosítványok elváltak egymástól, jelen vannak az alkalmazottak között több beosztott munkáját irányító „vezetők” (managers), és e mellett a szervezeten belüli munkamegosztást tükröző tagolt szervezeti struktúrával jellemezhetők. Az 50 főnél nagyobb alkalmazotti létszámmal jellemezhető közép- és nagyvállalatok tartoznak ide. A mikro- és

kisvállalatokra vonatkozó ismeretek gazdagítása és átadása az „entrepreneurship” ill. a „small business management” elnevezésű területekre vonatkozik, míg a közép- és nagyvállalatokra a „management”. Az alábbiakban saját szóhasználatomban a vállalat elnevezését használom, jelzőként használva a mikro, kis, közép és nagy jelzőket. Ezzel hangsúlyozni szeretném, hogy az üzleti vállalkozásoknak méretükből fakadóan is sajátos működési és magatartási jellemzői vannak. (A vállalkozás elnevezést az egyéni ill. a másodállású vállalkozók esetében használom.)

A jogi keretek és az alkalmazotti létszám szerinti kategóriákat összekapcsolva nemzetközileg megfigyelhető jelenség, hogy minél kisebb alkalmazotti létszám szerint egy vállalat, annál inkább jellemző a személyegyesítés, és a tulajdonos(ok) részvétele a vállalat napi működésében. Széles körben elfogadott hipotézisek a következők: (1) A vállalat fennmaradása a domináns cél a mikro- és kisvállalati populációban, és e vállalati körre kevésbé jellemző az 1990-es években általánossá vált vállalati érték növekedés elvárása a tulajdonosok részéről. (2) A vállalat növekedése (főként menedzsmentnek tulajdonított cél) és a vállalati érték növelése (főként a tulajdonosoknak tulajdonított elvárás) a közép- és még inkább a nagyvállalatok jellemzője. A hazai vállalati populáció több szempontból történő elemzését, és e tézisek megerősítéseként olvasható megállapításokat lásd Román (2004). A közepes vállalatokra vonatkozó leírásáról és igazolásáról lásd Könczöl (2008). E hipotézisek további empirikus vizsgálatra érdemesek. Elfogadva hazai érvényességüket, érdemes felfigyelnünk arra, hogy ezek a vállalati aspirációik adják, és hatással vannak arra, hogy milyen domináns magatartás jellemzi a két vállalati populációt. E megkülönböztetés alapján már érdekesebb lenne a „small business” (mikro- és kisvállalatok) és a közép- és nagyvállalatok problémái szerint közelíteni a gazdasági közpolitikáknak. Olvasatomban az újrafogalmazott lisszaboni stratégiában az EU szinten megfogalmazni és érvényesíteni szándékozott „small business act” mögött e megfontolások is szerepet játszhatnak: árnyaltabb megközelítést tesz lehetővé, mint a hagyományos „kkv politika”.

A versenyképesség és vállalatcsoportok. Legáltalánosabb értelemben a versenyképesség összehasonlításban értelmezett teljesítményt és teljesítőképességet jelent. Chikán – Czákó (2008) alapján egy „nemzetgazdaság versenyképessége abban áll, hogy úgy tud létrehozni, felhasználni illetve a globális verseny keretei között értékesíteni termékeket és szolgáltatásokat, hogy ennek során állampolgárainak jóléte és saját termelési tényezőinek hozadéka fenntartható módon növekszik” (i.m. 42. old.). A versenyképesség „output” változójának a GDP, a foglalkoztatás, és az export tekinthető. A *vállalatok versenyképessége* abban áll, hogy a társadalmi normák betartásával úgy kínáljanak termékeket a fogyasztóknak, hogy azok hajlandók legyenek ezekért a versenytársakénál nagyobb jövedelmezőséget biztosító árat kifizetni (i.m. 43. old.). Noha a két gazdasági szint (nemzetgazdaság és vállalatok) összekapcsolása leírhatóság, elemezhetőség és ok-okozati viszonyok szempontjából nem egyszerű, belátható, hogy a versenyképesség alakítására ható makrogazdasági politikáknak és eszközöknek egyik fő célpontját a vállalatok magatartásának olyan befolyásolása jelenti, amely a vállalatok tevékenysége révén nagyobb GDP-t, foglalkoztatást és exportot eredményez. Tézisünk, hogy az eltérő vállalatcsoportok eltérő mértékben járulnak hozzá e három kiemelt makrogazdasági „output”-hoz. Témánk szempontjából ez azzal a következménnyel jár, hogy a vállalatok „versenyképességének” elősegítését egyéb tényezők mellett a vállalatok sajátosságaihoz igazodó elvek érvényesítése és eszközök alkalmazása segítheti elő. A fenti fejtegetéssel összhangban tanulmányom arra hívja fel a figyelmet, hogy a vállalatok méret szerinti csoportjai ilyen sajátosságokat fejtenek ki.

A hazai vállalatszerkezet méretkategóriák szerint, 1999-2006.

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 2006-ban publikálta az EU statisztikai adatgyűjtésével konform Vállalkozásdemográfia c. kiadványát. A kiadvány a működő vállalkozásokra (adott naptári évben árbevételt realizált vállalkozások) vonatkozóan elemezte az 1999-2003. időszakot, és azóta a KSH honlapján folyamatosan frissítésre kerül az adatsor. Ebben a fejezetben ezen adatforrások alapján az alkalmazottak létszám szerinti kategóriái szerint tekintjük át az idősorokat. (A KSH a profitorientált gazdálkodó szervezetekre a vállalkozás elnevezést használja, és ebben a fejezetben magam is ezt a kifejezést használom.) Az 1. táblázat a KSH adatgyűjtési kategóriái szerint tartalmazza a működő vállalkozások megoszlását az *alkalmazottak létszáma* alapján az 1999-2006. közötti időszakban.

1. táblázat A működő vállalkozások száma az alkalmazottak létszáma szerint, 1999-2006.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0 fő	17 191	17 665	18 721	22 835	16 414	15 970	18 361	17 578
1 fő	371 547	408 066	424 782	465 000	464 150	464 096	458 871	451 155
2 fő	76 359	78 508	80 520	82 558	90 205	92 375	92 830	91 534
3 – 4 fő	51 456	54 001	54 113	55 088	58 827	61 473	61 769	61 415
5 – 9 fő	32 659	34 620	35 205	35 469	37 504	39 613	40 514	41 143
10 – 19 fő	15 652	16 407	16 656	16 910	17 530	18 170	18 648	19 036
20 – 49 fő	9 034	9 442	9 501	9 919	10 252	10 636	10 859	10 352
50 – 249 fő	5 371	5 350	5 337	5 006	5 015	5 028	4 980	5 010
250 fő és felette	1 093	1 088	1 046	1 003	958	946	924	923
Összesen	580 362	625 147	645 881	693 788	700 855	708 307	707 756	698 146

Forrás: KSH (2006) és

http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tab13_02_03i.html, Letöltve: 2008.06.13.

A táblázatból látható, hogy 9 (0, 1, 2, 3-4, 5-9, 10-19, 20-49, 50-249 és 250 fő és felette) kategóriára vonatkozik az adatgyűjtés. E 9 kategória részletesebb, mint a GKM/NFGM kiadványokban használt. Itt a 0 és 1 fővel működő vállalkozásokat emeljük ki. A 0 fővel működő vállalkozásokat olyan mellékfoglalkozású vállalkozásoknak tekinthetjük, amelyeket a tulajdonos(ok) vélelmezhetően kiegészítő jövedelemszerzési céllal működtetnek. Az 1 főt alkalmazó csoport vállalkozásai az önfoglalkoztató vállalkozások, lévén hogy feltételezhetjük, hogy ezek egy főt bejelentett módon alkalmaznak. A működő vállalkozások közül 2006-ban a KSH adatok szerint 351.745 működött egyéni vállalkozásként. Ez az adat a 0-1 fős vállalkozások számával összevetve azt sejteti, hogy számos, 100 ezer körüli vállalkozás társasági formában működik. A foglalkoztatás szempontjából az önfoglalkoztató, több mint 450.000 populáció azt jelenti, hogy e csoport a foglalkoztatottak több mint 10%-ának ad munkát.

Az 1. táblázat szerint a működő vállalkozások száma 2004-ig növekedett, majd ezt követően csökkent - a táblázat kiemelt adatai az adott kategória idősorának legnagyobb értékeit jelzik -, és 700 ezer körüli szám körül alakul. Az adatokból kitűnik, hogy két kategóriánál figyelhető meg monoton növekedés (a 2006-os érték a legmagasabb): a mikrovállalkozások „legnagyobbjainál”, az 5-9 főt foglalkoztatók, és a kisvállalatok „kisebbségeinél”, a 10-19 főt alkalmazó cégeknél. Érdekes figyelni arra, hogy a mikro- és kisvállalati csoport többi kategóriájánál 2005-ig figyelhető meg monoton növekedés. A vállalatok számának

csökkenése monotonnak tekinthető a közép- és nagyvállalatok esetében – az 1999-es érték e két csoportnál volt a legmagasabb. .

A 2. táblázat 6 csoportra, méretkategóriákra bontottan tartalmazza az adatokat: 0 fővel működő, gyakorlatilag „másodállású” vállalkozásokat, az 1 alkalmazottal működő, gyakorlatilag önfoglalkoztatókat, a 2-9 fővel működő mikro, a 10-50 fővel működő kis-, az 50-249 fővel működő közép-, és a 250 főnél nagyobb alkalmazotti létszámmal működő nagyvállalatok. A mikrovállalatok (az 1. táblázatból 3 kategória, a 2, 3-4 és 5-9 fő), és a kisvállalatok (1. táblázatból 2 kategória, 10-19 és 20-49 fő) besorolásánál eszközöltünk összevonást

2. táblázat Működő vállalatok száma méretkategóriák szerint, 1999-2006

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0 fő	17 191	17 665	18 721	22 835	16 414	15 970	18 361	17 578
1 fő	371 547	408 066	424 782	465 000	464 150	464 096	458 871	451 155
Mikro, 2-9	160 474	167 129	169 838	173 115	186 536	193 461	195 113	194 092
Kis, 10-49	24 686	25 849	26 157	26 829	27 782	28 806	29 507	29 388
Közép, 50-249	5 371	5 350	5 337	5 006	5 015	5 028	4 980	5 010
Nagy, 250-	1 093	1 088	1 046	1 003	958	946	924	923
Összesen	580 362	625 147	645 881	693 788	700 855	708 307	707 756	698 146

Forrás: KSH (2006) és

http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tab13_02_03i.html, Letöltve: 2008.06.13. alapján saját számítás

A 2. táblázatból az derül ki, hogy a 0 főt foglalkoztató „másodállású” vállalkozások száma gyakorlatilag stagnált az 1999-2006. közötti időszak kezdő és utolsó évét tekintve. A 2002. év jelentette a másodállású és az egy főt alkalmazó vállalkozások „csúcsevét” is. A 2002-es év kiugró értékeit az adózási jogszabályok változása okozhatta: 2003. január 1-jével került bevezetésre az egységes vállalkozási adó (EVA). Ezt látszik megerősíteni a 3. táblázat, amely szerint 2002-ben rekord számú egy fővel működő valódi új vállalkozás alakult meg mind a két csoport esetében. Kutatásokra érdemes, hogy e két kategóriába tartozó vállalkozások alapítását, működését és megszűnését hogyan érinti az adózási jogszabályok változtatása. Az önfoglalkoztató, 1 alkalmazotti létszámmal működő vállalkozások számát jellemezte a legnagyobb mértékű növekedés 1999-2006. között: az önfoglalkoztatók száma 1999-ez képest 21,4%-kal növekedett.

3. táblázat A valódi új vállalkozások száma méretkategóriák szerint, 2000-2006.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0 fő	5 111	5 563	6 361	4 106	4 427	4 517	3 776
1 fő	67 716	65 926	85 893	55 620	53 933	48 486	45 473
Mikro, 2-9	12 339	11 571	10 717	10 939	11 599	9 571	9 626
Kis, 10-49	943	933	942	1006	1146	934	844
Közép, 50-249	106	88	70	88	102	87	75
Nagy, 250-	11	4	11	6	13	3	3
Összesen	86 226	84 085	103 994	71 765	71 220	63 598	59 797

Forrás: KSH (2006) és

http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tab13_02_03i.html, Letöltve: 2008.06.13. alapján saját számítás

A mikrovállalatok (2-9 alkalmazotti létszámmal működők) és a kisvállalatok (10-49 fő) csoportjára igaz leginkább, hogy az idetartozó vállalatok száma a vizsgált időszakban folyamatosan növekedett, és a vizsgált időszak alatt 20 százalékpont körüli növekedés volt rájuk jellemző. Mind a mikro-, mind a kisvállalatok esetében azonos a legnagyobb értéket mutató év: 2005. A vállalatok számának csökkenése jellemző a közép- és nagyvállalatok csoportjára. Mind a két esetben folyamatosnak tekinthető a vállalatok számának csökkenése.

Az egyes méretkategóriák néhány teljesítmény jellemzője, 2000-2006

A különböző vállalatcsoportok teljesítményét a versenyképesség szempontjából kiemeltnek tekinthető teljesítményekkel fogjuk vizsgálni. Ezek a foglalkoztatottak létszáma, a GDP-hez való hozzájárulás, és az export. Kérdésünk az lesz, hogy e teljesítmények mutatnak-e és milyen változásokat az 2000-2006. közötti időszakban. A vállalatcsoportok teljesítményének értékelését egy tulajdonosok szempontjából releváns kategóriával kiegészítem: megnézzük, hogy hogyan alakult a veszteséges vállalatok aránya a vizsgált időszakban.

Az adatok és a leírt vállalati kör. Az adatok forrása a GKM (2005, 2007), a NFGM (2008) kiadványok. E kiadványok az APEH társasági adóbevallásai alapján készítenek különböző szempontú elemzéseket. A kiadványok ismertetik, hogy milyen szempontok alapján írják le és elemzik a vállalkozásokat az adott években. A vállalatok között nem szerepelnek pénzügyi tevékenységű cégek és állami többséggel működő vállalatok. Az elemzett vállalati populáció tehát a többségi magántulajdonban lévő vállalkozásokra terjed ki. A táblázatokban következetesen a legutóbbi, 2007-es kiadvány óta használt elnevezését, a „kettős könyvvitelt vezető” vállalatok csoportját használom. A kiadványból nem derül ki, hogy e mintának mekkora az elemszáma. A számviteli törvény szerint kettős könyvvitelre azok a vállalatok kötelesek, amelyek kft vagy rt formában működnek (a KSH adatok szerint 2006-ban 176.950 működő cég), valamint függetlenül társasági formájuktól 50 főnél több alkalmazottal 1000 m Ft-nál nagyobb árbevételt realizáltak és 500 m Ft-ot meghaladó mérlegfőösszeggel rendelkeznek. Nem tartoznak e körbe az EVA (NFGM 2008-as kiadványa szerint 103.516 vállalat és vállalkozás) hatálya alá esők, valamint az egyszeres könyvvitelt vezető társaságok, és az egyéni vállalkozók (a már idézett KSH adatok szerint 2006-ban 351.745). E kitételek alapján azt feltételezhetjük, hogy az elemzett vállalati minta körében szerepelhetnek kkt és bt jogi formában működő olyan cégek, amelyek árbevétele nagyobb, mint 1.000 m Ft, mérlegfőösszegük pedig meghaladja az 500 m Ft-ot. A kiadványok adatait a KSH (2000-2006) adataival is kiegészítjük.

4. táblázat A GDP termeléséhez való hozzájárulás méretkategóriánként az egyéni vállalkozások és a kettős könyvvitelt vezető vállalkozások adataiból számítva % ill. mrd Ft. (2000–2005)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0-1fő	5,2	5,9	7,7	5,5	5,1	6,1	9,4
Mikro, 2-9	10	10,4	12,1	11,2	10,2	10,2	10,8
Kis, 10-49	14,9	15,3	16,1	16	17	16,2	15,6
Közép, 50-249	20	19,2	19,7	18,7	18,7	18,3	17,6
Nagy, 250-	49,9	49,2	44,4	48,6	49	49,2	46,6
Összesen	100	100	100	100	100	100	100
GDP, mrd Ft	13528,6	15270,1	17180,6	18940,7	20718,1	22042,5	23795,3

Forrás: GKM (2005), (2007) és NFGM (2008), és

http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tabl3_01_01i.html

A GDP termeléshez való hozzájárulásra vonatkozó 4. táblázat adatai az egyéni vállalkozásokra vonatkozókat is magukba foglalják. A táblázat egyik érdekes adata a 0-1 fős vállalkozásokra vonatkozik: részesedésük jelentősen növekedett az elemzett időszak alatt. A mikro- és kisvállalatok részaránya állandósulni látszik, míg monoton csökkenő trendet lehet látni a közepes méretű vállalatoknál. A táblázat nagyvállalatokra vonatkozó időszora azt jelzi, hogy a GDP előállításában az idetartozó csökkenő számú vállalat részesedése tartósan 40%-50% közé esik.

5. táblázat A kettős könyvvitelt vezető vállalatok átlagos állományi létszáma méretkategóriák szerint, e fő, 2000-2006.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0-1fő	63	72	73	61	76	71	81
Mikro, 2-9	334	350	366	346	396	388	413
Kis, 10-49	442	432	448	432	473	464	499
Közép, 50-249	467	460	456	432	466	436	462
Nagy, 250-	835	798	779	740	756	696	741
Összesen	2121	2112	2122	2011	2167	2055	2196
Foglalkoztatottak, ezer fő	3794,4	3808,2	3810,6	3847,2	3825,4	3830,0	3863,3

Forrás: GKM (2005), (2007) és NFGM (2008), és

http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tabl2_01_03i.html

A foglalkoztatásra vonatkozó 5. táblázatot nézve az egyik meglehetősen meglepetéskeltető következtetés, hogy 2000-2006. közötti hét évben mintha „bebetonozódott” volna a kettős könyvvitelt vezető vállalatok által foglalkoztatottak létszáma 2,1 m fő körüli értékre. Mint a kiemelt adatok mutatják, a nagyvállalatok által foglalkoztatottak létszáma 2000 óta monoton csökken, a középvállalatoké pedig stagnál. (A táblázat értelmezésénél fel kell hívni arra a figyelmet, hogy az állami többségi tulajdonú vállalatok, így a nagy foglalkoztatók sem, mint pl. MÁV és Magyar Posta nem szerepelnek a kiadványok által elemzett vállalati populációban.) Az adatok azt mutatják, hogy a nagyobb vállalatoknál megfigyelhető csökkenést a kis- és mikrovállalatok és az önfoglalkoztatás ellensúlyozza. Mind a három esetben növekedés figyelhető meg 2000-től. Ez a hétéves trend azt sejteti, hogy a munkahelyteremtésben a legkisebb méretű cégek jeleskednek. Amennyiben felidézünk a 2. táblázat önfoglalkoztatókra vonatkozó 2006-os adatát (451.155 fő), akkor a fenti táblázat sorainak átértelmezése azt mutatja, hogy nemzetgazdasági foglalkoztatásban 2006-ra az önfoglalkoztató, a mikro-, s kis- és középvállalatok közel azonos részarányt jelentenek.

6. táblázat: Az exportértékesítés megoszlása a kettős könyvvitelű vállalkozások körében méretkategóriánként, 2001–2006

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0-1fő	2,6%	3,7%	2,1%	5,5%	5,9%	5,5%
Mikro, 2-9	5,2%	5,8%	5,2%	4,9%	5,5%	5,9%
Kis, 10-49	8,9%	10,5%	14,6%	11,8%	10,3%	9,6%
Közép, 50-249	13,1%	15,1%	13,7%	13,9%	13,5%	14,4%
Nagy, 250-	70,1%	64,8%	64,4%	64,0%	64,7%	64,7%
Összesen	99,9%	99,9%	100,0%	100,1%	99,9%	100,1%
Export, mrd Ft	8748,20	88740,00	9528,60	11039,90	12343,20	15444,40

Forrás: GKM (2005), (2007) és NFGM (2008), és KSH (2001-2006) Magyar Statisztika Zsebkönyvek

A 6. táblázat az exportértékesítés megoszlását és az éves export adatokat tartalmazza (az összesen adatok 100%-tól való eltérése a hivatkozott munka adatai nyomán adódik). A megoszlási adatok azt mutatják, hogy a nagyvállalatok exportrészesedése csökkent, és 64-65% körül látszik állandósulni. Az itteni csökkenéssel párhuzamosan a 0-1 fővel működő és a mikrovállalatok részesedése növekedett. A középmeretű vállalatok aránya 14% körül látszik állandósulni. Amennyiben az export adatokhoz viszonyítjuk az adatokat, akkor az a következtetés vonható le, hogy a megoszlások átrendeződése mögött jelentős nominálértéken számított értéknövekedések állnak.

7. táblázat A veszteséges kettős könyvvitelű vállalkozások aránya méretkategóriánként

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0-1fő	36,5	40,3	42,6	42,9	42,1	39,6	34,2
Mikro, 2-9	33,5	35,7	36	34,6	34	31,2	26,5
Kis, 10-49	23,5	22,2	21,5	20,3	20,5	19	16,4
Közép, 50-249	22,7	19,7	18,9	20,2	19,5	18,4	15,3
Nagy, 250-	21	21	23,7	23,3	20,4	22,2	17
Átlag	33,8	36,6	37,7	36,8	36,3	33,8	29,2

Forrás: GKM (2005), (2007) és NFGM (2008)

Utolsó, 7. táblázatként a veszteséges vállalkozások arányát ismertetjük méretkategóriánként. A táblázat utolsó sorának átlagértékei azt mutatják, hogy csökkenőben, 1/3 alá esőben van a veszteséges vállalkozások és vállalatok aránya. A kis- és közép vállalatoknál a trend egyértelmű javulást mutat: folyamatosan csökkent a veszteséges vállalatok aránya. Öröndetesnek tűnik a 0-1 fős kategóriára vonatkozó adatok által mutatott tendencia is: a 2000-es évek első éveit követően csökkenő trendet mutatnak az adatok. A mikrovállalatoknál 2002 óta jellemző ez a trend. A nagyvállalatok esetében a veszteséges vállalatok aránya 2000-2005. között több, mint 20% volt, ami 2006-ban jelentősen csökkent.

Összegzés és következtetések

Tanulmányunkban leíró statisztikai elemzéssel vizsgáltuk a hazai vállalati szférát. A KSH adatai alapján ez a működő vállalkozásokra terjedt ki, a GKM/NFGM kiadványok alapján pedig a működő magán tulajdonosi többségű vállalkozásokra és vállalatokra, az 1999-2006. időszakra. Az elemzés alapján proposíciók formájában fogalmazzuk meg következtetéseinket.

A hazai „üzleti”, „vállalati”, „reálszférát” érdemes méret alapján differenciáltabban csoportokra (kategóriákra) bontani. A széles körben elterjedt „kkv” elnevezés redundás. Nem csak azért nem használható és rosszul értelmezhető, mert e szféra 99%-át lefedi, hanem azért sem, mert igen eltérő stratégiai, működési és magatartási jellemzőkkel rendelkező vállalatokat fed ez a kör. Az önfoglalkoztató, a mikro- és kisvállalatok (mkv-k) és a kis- és nagyvállalatok (knv-k) csoportjai alapján jobban le tudjuk írni az üzleti szféra sajátosságait – statisztikai és a működési jellemzőiket tekintve is.

A működő vállalkozások és vállalatok száma 700 ezer között stabilizálódni látszik, csakúgy, mint a hazai vállaltszerkezet méretkategóriák szerint értelmezett csoportjai. A sokaságban az 5-9 és a 10-19 főt foglalkoztató vállalatok száma látszik folyamatosan növekedni, míg a közép- és nagyvállalatok száma folyamatosan csökken 1999. óta. Az előbbi trend vizsgálatra érdekessé teszi a vállalatalapítási és vállalatnövekedési tényezőket a nagyobb mikro, és a kisebb kisvállalatok körében. A közép- és nagyvállalatokra vonatkozó trend a nemzetközi tendenciákkal egybevág.

A foglalkoztatásra vonatkozó adatok azt mutatták, hogy az önfoglalkoztató vállalkozások, a mikro- és a kisvállalatok foglalkoztatása folyamatosan növekedett a 2000-2006. közötti időszakban. A itt szereplő adatsor felhívja a figyelmet arra, hogy fenntartásokkal fogadni az e szektorra vonatkozó sommás negatív kijelentéseket, mint pl. az Oriens (2008) tanulmányának 24-25. oldalán a „kkv-szektor” foglalkoztatás elkerülésére vonatkozó megállapításait, és aláhúzza az árnyaltabb elemzések és következtetések levonásának szükségességét.

A GDP-ez való hozzájárulásra vonatkozó adatok is a fentieket erősítik. E mellett rámutatnak arra is, hogy a középvállalatok részesedése folyamatosan csökken a GDP termelésben. Az adatsor felhívja a figyelmet arra, hogy e vállalati kör, amelyet hajlamosak vagyunk „növekedés-orientált”-nak tekinteni, további kutatásokra érdemes, ugyanis a kisebb méretkategóriájú vállalatok dinamikusabbnak tűnnek. Az exportértékesítésre vonatkozó megoszlások is a fenti megállapítást látszanak alátámasztani.

Elemzésünkben a veszteséges kettős könyvvitelű vállalkozásokra vonatkozó adatokat tekintettük még át. A vállalatok magántulajdonára vonatkozó állításból következik, hogy a magántulajdonú vállalatok veszteségeit a tulajdonosoknak kell végső soron finanszírozniuk, és hosszú távon a veszteséges működés nem tartható fenn. A 2000-2006-ra vonatkozó hétéves adatsor azt jelzi, hogy ezen állítás érvényessége egyre nagyobb mértékben megjelenni látszik minden méretkategóriában.

Olvasatomban a működő vállalkozásokra és vállalatokra vonatkozó nyolc ill. hétéves adatsorok azt mutatják, hogy a magántulajdonú vállalkozások és vállalatok körében megfigyelhető egyfajta dinamikus mozgás. Ennek lényege, hogy a mikro- és kisvállalatok szerepe a foglalkoztatásban, a GDP-hez való hozzájárulásban és az exportban is lassan növekszik. A reálszférára vonatkozó versenyképességi közpolitikának véleményem szerint ezt a lassú növekedési folyamatot kellene valamilyen módon előmozdítania. Ehhez elengedhetetlen, hogy árnyaltabban közelítsünk a vállalati szférához, és hogy empirikus kutatásokat végezzünk a különböző méretkategóriájú vállalatok sajátosságainak feltárására.

Felhasznált irodalom

- Báger Gusztáv – Czakó Erzsébet (szerk.) (2007) A közszféra és a gazdaság versenyképessége. ÁSZ Fejlesztési és Módszertani Intézet. Budapest. Elérhető: www.asz.hu
- Chikán Attila (1991) Vállalatgazdaságtan. Aula Kiadó. Budapest
- Chikán Attila (2003) Vállalatgazdaságtan. 3. átdolgozott kiadás. Aula Kiadó. Budapest
- Chikán Attila – Czakó Erzsébet (2008) Versenyképesség vállalati nézőpontból. Kézirat. BCE Versenyképesség Kutató Központ. Budapest.
- Czakó Erzsébet (2008) A Lisszaboni Stratégia és a vállalati versenyképesség. MKT vándorgyűlés előadás. Eger, 2008. június 27. (megjelenés alatt)
- GKM (2007) A kis- és középvállalkozások helyzete 2005-2006. Éves jelentés. Budapest.
- GKM (2005) A kis- és középvállalkozások helyzete 2003-2004. Éves jelentés. Budapest.
- Kisfaludy András (1998) Társasági jogi alapvetés. In. Miskolci Bodnár Péter (szerk.) A gazdasági társaságok. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. I. kötet, 15-75. old.
- KSH (2006) Vállalkozások demográfiája, 1999-2003. Egységes európai módszertannal végrehajtott vállalkozásdemográfiai felmérés. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
- KSH (2000-2006) Magyar statisztikai zsebkönyv. Budapest

Könczöl Erzsébet (2008) A vállalati értéknövelés helye a magyar középvállalatok stratégiai célrendszerében. Benyújtott PhD értekezés. BCE Gazdálkodástani Doktori Iskola. Kézirat. Budapest.

NFGM (2008) A kis- és középvállalkozások helyzete 2007. Éves jelentés. Budapest. Kézirat.

Oriens (2008) Kilábalás. Tanulmány a magyar gazdasági növekedés fellendítéséről. Oriens. Budapest. május

Román Zoltán (2004) Termelékenységük és versenyképességünk az EU-csatlakozás küszöbén. KSH Budapest